

Для посилання:

Федоренко О. М. До питання про модель професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, реалізовану у змісті підручника [Текст] / О. М. Федоренко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – 800 с. – С. 724–731.

ДО ПИТАННЯ ПРО МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ, РЕАЛІЗОВАНУ У ЗМІСТІ ПІДРУЧНИКА

О. М. Федоренко,
Інститут педагогіки НАПН України

Постановка проблеми. Визнання іноземної мови у вищих навчальних закладах є обов'язковим компонентом професійної підготовки студента і вимагає оновлення системи іншомовного навчання. У зв'язку з тим, що основним засобом навчання є підручник, то модель підготовки фахівця має дидактично та методично ефективно відбиватись у змісті підручника. А відтак, зміст такого підручника має бути чітко професійно спрямованим, доступним і забезпечувати виконання вимог чинної програми. Дидактичне й методичне обґрунтування проблем конструювання професійно-спрямованого змісту навчання іншомовного спілкування, реалізованого у навчальній книзі, є актуальною проблемою для вищих навчальних закладів. Водночас це зумовлюється також тенденціями активізації міжнародних зв'язків у різних сферах професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. У роботах сучасних дослідників (І. О. Зимня, І. В. Анічков, Г. В. Рогова, Ю. І. Пасов, О. М. Волченко, Г. О. Копил, В. Г. Редько, А. С. Гембарук, В. О. Калінін та ін.) наголошується на актуальності проблеми удосконалення змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців як однієї зі складових їхнього загальнокультурного розвитку і професійної підготовленості. Іншомовна підготовка відкриває широкі можливості для загальнокультурного, особистісного і професійного розвитку кожної особистості, тому доцільною є спрямованість навчання іноземної мови на формування професійної компетентності. Не залишається вона осторонь і процесу формування професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців юридичних спеціальностей.

Сутність поняття професійної компетентності було предметом розгляду в роботах О. Є. Антонової, В. П. Беспалька, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтуха, І. А. Зазюна, Н. В. Кузьміної, О. Є. Ломакіної, Н. Г. Ничкало, Є. М. Павлютенкова, А. І. Пискунова, М. В. Розова, В. О. Сластьоніна та ін. На нашу думку, поняття «професійна компетентність» характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, навичками та уміннями, набутими власним шляхом та з досвіду практичної діяльності, що дають змогу їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку і здатність розв'язувати проблеми професійного характеру.

Під професійною іншомовною компетентністю ми розуміємо сукупність знань (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних), умінь в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та навичок спілкування, що забезпечує володіння іноземною мовою на професійному рівні. Для компетентного фахівця, котрий не володіє необхідними для його професії компетенціями, як засвідчує практика, неможлива їх повна реалізація в соціально значущих аспектах. Відповідно, компетентність студента є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення відбувається через здобуття ним необхідних компетенцій, що і є освітньою метою професійної підготовки спеціаліста [1].

На жаль, результати проведеного нами моніторингу рівня сформованості професійної іншомовної компетентності випускників юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів II–III рівнів акредитації засвідчують її низький рівень. Свідченням цього є результати зрізів, які ми провели серед студентів Чернігівського юридичного коледжу Державної пенітенціарної служби України, Чернігівського інституту права соціальних технологій та праці, Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права. Випускникам було запропоновано два види завдань. Відповідно до першого завдання студенти мали висловити власні думки в усній і письмовій формах (німецькою й англійською мовами) згідно із запропонованою ситуацією. Лише 28% респондентів зуміли відносно успішно виконати це завдання. Друге завдання передбачало здійснення перекладу 5 речень з української німецькою та з української англійською мови, побудованих на тематичному (юридичний профіль) лексичному матеріалі. У результаті лише 35% випускників зробили переклад без помилок. Здобуті результати свідчать про недостатній рівень навченості фахівців і про низький коефіцієнт реалізації професійної іншомовної компетентності.

Проведений нами ґрунтовний аналіз цих причин засвідчив, що чи не найважливішою з них є відсутність професійно-спрямованого підручника з навчання іншомовного спілкування студентів цих навчальних закладів. У зв'язку з цим, підготовка підручника як основного засобу формування у студентів професійної іншомовної компетентності, на наш погляд, є важливим пріоритетом процесу навчання у вищій школі.

Формування цілей статті. У доробку пропонується модель професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, яка має бути реалізована у відповідному підручнику з навчання професійного іншомовного спілкування. Реалізація моделі, на нашу думку, сприятиме поліпшенню професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

Основна частина. Засадами для розроблення моделі професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей слугували такі чинники.

1. Іншомовна підготовка має здійснюватися в контексті формування професійної компетентності майбутніх фахівців юридичних спеціальностей в єдності трьох аспектів: професійного, загальнокультурного й особистісного.

2. Формування професійної іншомовної компетентності студентів юридичних спеціальностей слід організовувати як особистісний і професійно-розвивальний процес залучення студентів до розгляду й розв'язання соціальних, екологічних, морально-етичних, юридичних та інших професійно-орієнтованих ситуацій і виконання завдань, які стимулюють їхнє професійне самовизначення й професійний саморозвиток.

3. Цілі і зміст їхньої іншомовної підготовки мають враховувати особливості іноземної мови як навчальної дисципліни, форми й методи оволодіння нею у вищій школі.

4. Засадами для визначення змісту слугують основні положення стандарту вищої освіти (вимоги до освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів, навчальних планів і програм навчальних дисциплін), вимоги до знань, умінь і навичок майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, а також часу, відведеного на вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова».

Відповідно до змісту і структури процесу професійної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, складність і багатогранність завдань, які при цьому виникають, неоднорідність процесу професійного становлення студентів в іншомовній підготовці, доцільно виокремити кілька етапів. Вони характеризуються особливими видами навчальної діяльності, різноманітними змістовими і процесуальними засобами їх виконання.

Проведені нами дослідження засвідчили, що іноземна мова згідно з навчальними планами підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» переважно вивчається протягом перших двох років, коли студенти ще не мають достатнього рівня сформованості професійної компетентності. У зв'язку з цим на початковому етапі, на наш погляд, доцільно спиратись на загальнокультурні, а не на професійні мотиви діяльності студентів. Окрім цього, початок навчання у вищому навчальному закладі часто пов'язаний з труднощами адаптації до нового середовища, колективу, вимог та особливостей навчального процесу тощо, тому для успішного формування професійної іншомовної компетентності має значення налагодження психологічного контакту між усіма суб'єктами навчального процесу, передусім – викладачами і студентами.

На нашу думку, професійно-спрямована іншомовна підготовка фахівців юридичних спеціальностей, що має на меті сформувати у них уміння і навички практичного володіння іноземною мовою у сфері фахової діяльності, має здійснюватися у три етапи (початковий, базовий, професійний). Така структуризація має чітко відбиватись і у змісті навчальної книги. Розглянемо їх детальніше.

Початковий (коригувальний) етап іншомовної підготовки має на меті адаптацію студента не стільки до професійної діяльності, скільки до особливості його роботи у навчальному закладі, а також підготовку до компетентісно-орієнтованого оволодіння іноземною мовою. Якщо зважати на той факт (а робити це треба), що до вищих юридичних навчальних закладів вступають випускники із різних загальноосвітніх шкіл, які мають різні рівні іншомовної підготовленості, то головною метою початкового етапу, передусім, має стати успішне виконання нелегкого завдання – приведення знань таких студентів до відносно однакового рівня, а отже, умінь і навичок водночас.

Другий (базовий) етап має забезпечити залучення студентів до оцінювання тих чи інших правових явищ і аспектів з позицій загальнокультурного розвитку, сформувати відповідні вміння й мотиви. На цьому етапі зміст навчання має містити загальноюридичні відомості (наприклад, про

зміст і структуру основного закону, структуру державної влади, функції гілок влади тощо). Характерною особливістю організації навчальної діяльності студентів на цьому етапі може стати порівняння певних явищ, способів розв'язання проблем, осмислення ролі юристів, а також своєї ролі у різноманітних процесах. Компетентнісна спрямованість навчання досягається шляхом включення навчальних завдань в алгоритм: 1) розв'язання навчального завдання професійного змісту, 2) оцінювання рішення з позицій культури (морально-етичної, соціальної, екологічної тощо), 3) оцінювання результату і процесу його досягнення з власної позиції (можливості задоволення особистих і загальноосвітніх потреб, розвитку, самореалізації тощо).

Третій етап – професійний, передбачає інтегративний розвиток усіх аспектів компетентності на основі виконання комплексних завдань зі сфери професійної діяльності та іншомовного спілкування. На цьому етапі іншомовна підготовка допомагає збагачувати й поглиблювати професійний досвід студентів, оскільки студенти використовують іноземну мову як знаряддя для обговорення й розв'язання професійних проблем. З огляду на завдання професійного етапу іншомовної підготовки, провідною формою педагогічної взаємодії можна визначити співпрацю. Основною функцією педагога на цьому етапі є підтримка і допомога, формулювання завдань і забезпечення можливості вибору способів їх виконання. Ініціатива під час такого вибору способів виконання має належати студентам. На цьому етапі взаємодія між викладачем і студентом набуває характеру продуктивної спільної діяльності у співпраці, що дуже важливо в умовах комунікативно-діяльнісного підходу до організації навчання. У цьому процесі також важливо визначити місце підручника: він має виконувати функції не лише засобу навчання, а й засобу управління актом співпраці, надаючи йому форми якомога близької до процесу реального спілкування. З огляду на викладене, основною структурною одиницею змісту навчальної книги ми пропонуємо розглядати урок/параграф, який є цілісним компонентом змісту і має свої цілі й завдання. Усі структурні одиниці підручника взаємопов'язані і в цілому забезпечують виконання вимог чинної програми. Головною метою і основним змістом уроків є практична діяльність, спрямована на досягнення взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу. Основним засобом досягнення мети й оволодіння змістом є вмотивовані умовно-комунікативні та комунікативні вправи і завдання різних рівнів складності [3].

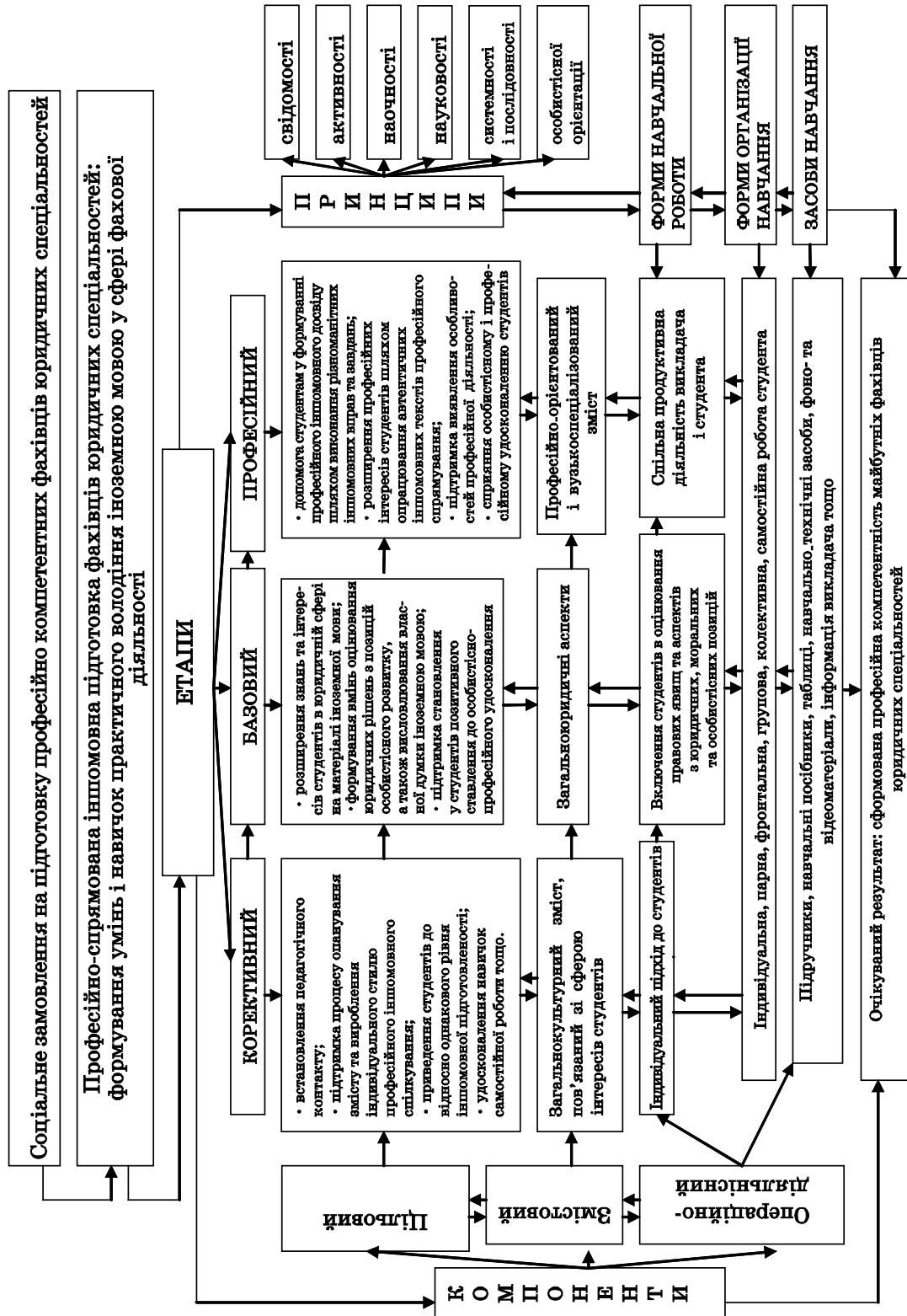
Однією з ефективних форм роботи на третьому етапі формування професійної іншомовної компетентності може бути проектна робота студентів. Уміння використовувати метод проектів є показником високої кваліфікації, прогресивності професійної діяльності викладача, спрямованості на творчий розвиток студентів. Особливого значення, з огляду на це, набуває вміння організувати спільну діяльність викладача зі студентами, а також діяльність студентів у проектних групах [4].

Вищі навчальні заклади не мають уніфікованих навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, кожен з них створює свої, відповідно до умов функціонування. Аналіз навчальних планів підготовки фахівців юридичних спеціальностей засвідчив, що протягом першого року студенти вивчають предмети загальногуманітарного циклу, професійно-орієнтовані дисципліни – з другого курсу, і лише з третього навчання студентів має виражену професійну спрямованість. Це відносимо на користь реалізації початкового етапу протягом першого року навчання, базового етапу – протягом третього семестру, а професійного – четвертого. За наявності можливостей у навчальному закладі збільшити кількість часу на навчання професійного іншомовного спілкування за рахунок спецкурсів і факультативних занять, організованих на старших курсах, тривалість основного і професійного етапів доцільно збільшити.

Педагогічна наука визначає навчально-виховний процес (систему навчання) як багаторівневу ієрархічну структуру, де взаємодіє багато компонентів. До них належать: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольнорегулятивний й оцінювально-результативний [2]. У пропонованій нами моделі професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей подано цільовий, змістовий та операційно-діяльнісний компоненти (див. рис. 1). Стимулювально-мотиваційний, контрольнорегулятивний й оцінювально-результативний компоненти також мають місце у цьому процесі, але у зв'язку з тим, що вони для нашого процесу іншомовної підготовки, у порівнянні з іншими подібними, є універсальними, то в моделі ми їх не виокремлювали.

Цільовий компонент кожного етапу визначає зміст і технологію іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей. Так, завданнями початкового етапу є загальнокультурний зміст, пов'язаний зі сферою інтересів і цінностей студентів. До нього можна віднести розгляд питань, що сприяють розширенню їхнього світогляду та загальнокультурної компетентності (освіта, країнознавство, екологія, соціальні й економічні проблеми тощо) Важливим засобом розвитку творчої активності студентів під час іншомовного професійно-орієнтованого

навчання ми розглядаємо мовленнєві ситуації, оскільки вони є творчим видом діяльності, що дає змогу комплексно оцінити рівень підготовленості студентів до іншомовного спілкування. Під час роботи з ситуаціями діяльності виникає можливість простежити або зафіксувати рівень здібностей тих, хто навчається, їхню здатність до реалізації як комунікативної, так і загальнонавчальної компетенцій. Насамперед це забезпечує формування у студентів умінь логічно вибудовувати висловлювання, добирати адекватні мовні засоби, що уможливлуватимуть виконання комунікативних намірів студентів, вільне оприлюднення свого ставлення до проблем, що обговорюються, тощо. Цільовий компонент відображає усвідомлення викладачем і прийняття студентами мети і завдань навчальної дисципліни, розділу, теми, заняття.

Змістовий компонент. Змістом навчання є система знань, умінь і навичок, способів діяльності, форм поведінки, якими має оволодіти студент у процесі навчальної діяльності. Він визначається навчальним планом, програмами навчальних дисциплін і підручниками з предмета. Підручник має містити всі засоби (текстові і позатекстові матеріали), що сприяли б формуванню у студентів іншомовної професійної компетентності.

Операційно-діяльнісний компонент відображає процесуальну сутність навчання та реалізується за допомогою певних методів, засобів і форм організації навчального процесу, що мають своєрідно відбиватись у змісті підручника. Усі компоненти навчального процесу слід розглядати у закономірному взаємозв'язку. Мета навчання визначає його зміст, а компоненти вимагають певних методів, засобів і форм стимулювання й організації навчання, у процесі якого необхідно здійснювати поточний контроль і регулювання. Нарешті, усі компоненти сукупно можуть забезпечувати певний результат.

Варто зазначити, що жодна модель не буде успішною, якщо вона не прийнята, не усвідомлена виконавцями і не апробована на практиці. Саме така модель, за нашими прогнозами, має бути відтворена у підручнику як основному засобі формування у студентів юридичних спеціальностей іншомовної професійної компетентності.

Висновки. Підручники і навчальні посібники, що використовуються у процесі навчання іноземної мови, слугують своєрідними моделями опанування іншомовними компетенціями. Одним зі шляхів реалізації оновленої моделі навчання має стати конструювання змісту сучасного підручника з формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців юридичних спеціальностей як основного засобу навчання і важливого механізму реалізації змісту освіти. Він має характеризуватися різноманітними завданнями для самоперевірки, проблемними запитаннями, вправами, враховувати досвід навчання на попередніх етапах, бути комунікативно спрямованим, придатним для організації самостійної роботи і самоосвіти студентів, містити значні мотиваційні можливості, здатні викликати інтерес і бажання студентів до оволодіння іноземною мовою.

Література

1. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : учеб. пособ. [Текст] / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк ; [Рос. акад. образования, Московский психол.-соц. ин-т. – М. : МПСИ, 2005. – 216 с.
2. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах [Текст] / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К. : Академія, 2010. – С. 36–44.
3. Редько В. Г. Як забезпечити в навчанні іноземної мови ефективне функціонування системи: учитель – підручник – учень [Текст] / В. Г. Редько // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 65–66.
4. Соколова І. В. Проектний метод як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції студентів економічних спеціальностей [Електронний ресурс] / І. В. Соколова. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/5187/1/sokolovaa.pdf>

У статті розглянуто модель професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, реалізовану у змісті підручника.

Ключові слова: професійно-спрямована іншомовна підготовка, компетентність, підручник, професійний зміст

В статье рассмотрена модель профессионально-направленной иноязычной подготовки будущих специалистов юридических специальностей, которая реализована в содержании учебника.

Ключевые слова: профессионально-направленная иноязычная подготовка, компетентность, учебник, профессиональное содержание.

The professional oriented foreign training model of future specialists in legal profession realized in the textbook context is examined in the article.

Keywords: foreign language education model, professional training, competence, textbook, professional content.